

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
október

PEDAGÓGIAI INFORMÁCIÓ HATÁROK NÉLKÜL

Wlassics Műhely

PERINE program

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
Budapest

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 10. szám

2003. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Pegán Anita:** „Az egésznek a lelke az, hogy az OPKM összes részlege együtt van a Tündérpalotában” Interjú Balogh Mihállyal, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatójával 3
- Balogh Anna Mária:** Megkezdődött az EBSCO folyóirat-adatbázisok országos használata 10

Fórum

- Pedagógiai információ határok nélkül 13

Műhelykérdések

- Fejős László–Payer Barbara:** Honlapnézőben: megyei könyvtáraink az interneten 19
- Istók Anna:** A benchmarking módszer alkalmazási lehetősége közművelődési könyvtárakban Magyarországon 45

História

- Fogarassy Miklós:** Ködképek egy könyvtáros múltjából (2) 54

Könyv

- Mezey László Miklós:** Az eötvösi mű áldozatos munkásának dokumentumai 58

From the contents

Anita Pegán: Interview with the Director-General of the National Pedagogical Museum and Library, Mihály Balogh (3);

Anna Mária Balogh: National license for the EBSCO databases for Hungarian libraries (10)

Cikkeink szerzői

Balogh Anna Mária, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Fejős László,* a Könyvtári Intézet munkatársa; *Fogarassy Miklós,* könyvtáros, esszéíró, kritikus; *Istók Anna,* Phd. hallgató; *Mezey László Miklós,* a Könyvtári Intézet munkatársa; *Payer Barbara,* a Könyvtári Intézet munkatársa; *Pegán Anita,* az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter,** a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

„Az egésznek a lelke az,
hogy az OPKM összes részlege együtt van
a Tündérpalotában”

Interjú Balogh Mihállyal,
az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
főigazgatójával

Tündérpalota, iskolai értesítők, dominók, palatáblák, Orbis Pictus és ami nem látható ... hiszen olvasás közben élénk tárul egy könyvtárostánár, egy könyvtár és múzeum vezetőjének pesszimizmusra hajlamos, de egyben optimistán tevékeny személyisége is. Kezdjük talán a dominóknál ...

– Talán hamarosan eldőlt az utolsó dominó is – hogy az Ön egykori hasonlatával éljek –, és egy épületben fogadja az olvasókat, a múzeumlátogatókat és minden érdeklődőt az OPKM. Elmesélné, hogy folyik ez a „dominó-játszma” azaz, hogyan folyik az Ön által 1998-ban felvázolt költözködéssorozat? De még előtte megkérdezném: honnan ered a Tündérpalota elnevezés?

– Az OPKM egy részének már otthont ad a Könyves Kálmán körút 40. szám alatti épület. Ezt az épületet hívjuk Tündérpalotának. 1910–11-ben épült, eredetileg Tisztviselőtelepi Főgimnáziumnak. Építtésze Kőrösi Albert volt. Az épület magyaros szecessziós stílusban készült. Az iskolát a tervezők, a tanárok és az építők együttes munkájával, az igények egyeztetésével építették. Külföldi tanulmányutak tapasztalatait is figyelembe vették. A használatból való kiindulás jellemezte ezt a folyamatot. Gál Mózes igazgatásával az épület átadása után már kész programmal kezdték meg a tanítást. Valahogy így kéne indítani egy iskolát ma is. A kor jellemzője volt a mítosz utáni nosztalgia. Nem lehet pontosan tudni, de talán ilyen ihletésre, valószínűleg az első tantestülettől és diákoktól ered a Tündérpalota elnevezés.

Az első kérdésre térve: minden évben megrendezik és a tévében is látni lehet a Domino Day-t. Amikor a kérdést fogalmazta, eszembe jutott, hogy bizony sok elakadási lehetőség van egy ilyen játékban. Sokan izgulnak azért, hogy ne akadjon meg egy helyen se a folyamat, és végigdőljön a hosszú dominósor. Egy kicsit mi is így vagyunk ezzel, hiszen az optimista remények szerint már költözöbben kellene lennünk, miközben szinte a pesszimista várakozásokat is felülmúlják a történések. A Természettudományi Múzeum a Ludovikába költözik a Tündérpalotából, de ez a folyamat nagyon lelassult a rekonstrukciós munkák miatt. A végső láncszem a Nővénytár kiköltöztetése lenne. Ezután, felújítást követően, végre birtokba vehetnénk

az épületünket. A mostani ismereteim szerint ez még legalább 5 év. Azóta kiderült – jobban mondva régebben nem volt ennyire érzékelhető –, hogy a Tündérpalota egynegyedét elfoglaló Nemzeti Múzeumnak nincs elképzelése és nincs stratégiája sem arra nézve, hogy a restaurátorképzője és nyomdája hol kaphatna helyet. Most ott tartunk, hogy – szégyen, nem szégyen – fenntartói ösztönzésre perelni voltunk kénytelenek a Nemzeti Múzeumot. Ők ugyanis semmilyen bérleti díjat vagy költségértéket nem fizetnek a használatért. Legalább a költségértéksért pereljük őket. Kiköltözésükről vagy annak lehetőségéről egyelőre szó sincs. Elmondhatom azért, hogy az utóbbi 5 évben történtek változások. Addig jutottunk, hogy ma itt, a Honvéd utcában van az OPKM szakmai vezetése, a könyvtár és a raktári állomány egy része, valamint az informatikai főosztály. A Tündérpalotában van a gazdasági osztály a főigazgató-helyettessel, a múzeum, a kiadói főosztály a nyomdával, a taneszköz informatikai főosztály, a teljes tankönyvtár és az iskolai értesítők különgyűjteménye. A két utóbbi gyűjteményt már ott szolgáltatjuk, tehát már a könyvtár is „elindult”. A Tündérpalotának van egy csodálatos díszterme, amelyet sikerült felújítanunk, és konferenciateremként funkcionál. Van még egy külső könyvraktárunk a Liliom utcában, ez többek között a gyermek- és ifjúsági különgyűjteménynek ad helyet.

– *Ön 1998 óta főigazgatója az intézménynek. Akkor azt nyilatkozta: nincs szükség fordulatra az intézmény életében. Most hogy látja: történt-e fordulat az elmúlt években a vezetése alatt?*

– Semmilyen kardinális fordulat nem történt. Ezt már akkor is jól érzékeltem. Kicsit pörgősebb, felgyorsultabb lett az élet – ezt azok a kollégák mondják, akik már régebben itt dolgoznak. Ez nem miattam alakult így, hanem hozták magukkal a szakmai változások és talán egy kicsit a politikai változások is. Mindenképpen felgyorsult az életünk. Bár új szakmai feladatokat is kapott az intézmény, de valamiféle fordulatot ezek sem okoztak. Néhányat ki is emelnék ezek közül. Egyrészt újabb feladatokkal bővült az iskolai könyvtárüggyel fenntartott kapcsolatrendszerünk. Másrészt megemlíteném a kiadói tevékenységünket. Az OPKM adottságainál fogva alapítása óta otthona a múlt pedagógiai irodalmi értékek feltárásának, közvetítésének: így és ezért is válhatott a hazai neveléstörténeti kutatások egyik gondozójává s e kutatások hozadékának kiadójává. Az 1970-es évek eleje óta rendelkezik saját nyomdával, és folytat pedagógiai szakkiadói tevékenységet, de nagyobb lendületet csak az 1990-es évek első felében, a magyar oktatásügy millenniumi eseményei kapcsán vett ez a tevékenység. Az elmúlt öt évben átalakult kiadói tevékenység legfontosabb produktuma a két, neveléstörténeti értékeket közvetítő sorozat, a *Tudós tanárok – tanár tudósok*, valamint a *Mesterek és tanítványok*, illetve az 1999-ben tizenkét év után újra indult *Könyv és Nevelés* című negyedéves folyóirat.

Az Alapító okirat kétszeri módosításában foglalt új elemek meg az összes reményeink és reménytelenségünk és az adottságaink szerveződtek szerves egységé a Magyar Pedagógusok Háza – Pedagógiai Információs Központ elnevezésű koncepciónkban. Ezt a programot stratégiának tekintjük. Az egésznek a lelke az, hogy az OPKM összes részlege együtt lesz a Tündérpalotában. Ezzel a hozzánk betérő jelenlegi, leendő vagy volt pedagógusoknak szakmai otthonot szeretnénk adni. Szeptember vége óta működik a Magyar Pedagógusok Háza internetes por-

tál, ez a szakmában elérhető és elérésre érdemes, hazai és európai viszonylatban fontos szakmai információt teszi hozzáférhetővé.

– *Őn 1998-ban egy iskola-, oktatás- és neveléscentrikus OPKM vezetését képzelte el. Célja a pedagógiai gyakorlattal az iskolai könyvtárüggyel való szorosabb kapcsolat kiépítése volt. Hogyan tudta ezt megvalósítani?*

– Ha most olyan szkeptikus akarnék lenni – amilyen a valóságban sokszor vagyok – akkor ... szóval egy interjúban próbáljon az ember optimista lenni és túllépni a szkepszisein ... Őt évvel ezelőtt két dolgot tartottam a legfontosabbnak, és Vajda Kornállal való beszélgetésben (3K 1987. 10. szám) ezeket hangsúlyoztam: az iskolaügy és a költözés. Ma sajnos azt kell mondanom, hogy ezen a két területen volt a legkevesebb siker. Pedig rengeteg munkánk van mind a két tőben. Tény, hogy az iskolai könyvtárügy helyzete nem OPKM-függő, annál sokkal összetettebb. Leegyszerűsítve és röviden: az iskolák – tisztelet a kevés kivételnek! – nem kezelik értékükön az iskolai könyvtárakat, nem használják ki eléggé a bennük lévő pedagógiai lehetőségeket. Az egész problémakörnek az okát a pedagógiai gyakorlat milyenségében látom. Rengeteget beszélünk arról, hogy az oktatásban paradigmaváltásra volna szükség, de a problémamegoldó gondolkodásra, az önálló tanulásra fölkészítő módszertani gyakorlatnak még mindig csak a kezdeti jelei mutatkoznak a magyar iskolákban. Ez az irányultság még a pedagógusképzésben sem érvényesül kellően. De érdekes és sajátos módon maga a könyvtáros szakma sem közelít megfelelően ehhez a problémához. Elég magukra hagyottak lettek az iskolai könyvtárak. A felnőtt lakosság 10-15%-a rendszeres könyvtárhasználó. Ez nagyon alacsony arány. Úgy gondolom, ha iskoláskorban nem lesz a mindennapok szerves része a könyvtárhasználat, ha az írással, olvasással, számolással együtt nem válik mintegy készséggé a könyvtárhasználat, akkor később már nem alakul ki ez az emberekben. Vagyis a „közkönyvtáros” hasz-
talan várja a jövőben is az iskolát elhagyó felnőtt olvasót.

– *Idén újból az OPKM főigazgatójának választották. De talán előzzük meg egy kicsivel ezt a döntést. Milyen érzésekkel, reményekkel, esetleg kétségekkel adta be a pályázatát?*

– Lehet, hogy politikus lenne nem egészen őszintének lennem, de nem akarok politikus lenni. Már csak azért sincs erre szükségem, mert elég öreg vagyok már ahhoz, hogy inkább őszinte legyek, mint „politikus”. 2002 végén úgy éreztem, hogy befejezem, hogy nem akarom tovább csinálni. Kicsit fáradtnak éreztem magam és kicsit csalódottnak. Ekkor kínálkozott egy lehetőség szűkebb hazámban, Kunszentmiklóson. A városi könyvtár vezetésére adtam be a pályázatot. Tulajdonképpen objektív (anyagi!) okok miatt nem sikerült ezt a pozíciót elnyernem. Közben itt az intézményben a kollégák – akikkel, elmondhatom, hogy igazán jó emberi kapcsolat-
tom van – többen is marasztaltak. Bevallom, jólesett ez a gesztus. Végül júniusban beadtam az időközben meghirdetett főigazgatói posztra a pályázatot.

– *Tehát újból kinevezést kapott az elkövetkező 5 évre. Az elmúlt időszak munkáját folytathatja, pontosabban az OPKM-ben már kibontakozott „Magyar Pedagógusok Háza – Pedagógiai Információs Központ” koncepciót, amit az előbbieken is említett. Kérem, mutassa be nekünk ezt az elképzelést!*

– Először is a kérdés első felére reagálnék, mely voltaképpen válasz arra, amiért a pályázat beadása mellett döntöttem. A kollégáim meggyőztek a munka folytonosságának fontosságáról. Egy intézmény életében kiemelkedő szempont, hogy ha alapjában jó a tendencia, jó irányba halad a fejlődés, ha jól irányítottak a rutinok, és jól szerveződnek rá az új elemek, és ha megfelelőek az emberi és munkakapcsolatok, akkor nagyon fontos a folyamatosság. Ez mára meggyőződéssé is vált bennem. Ezt az is erősítette, hogy még 1998-ban, az idejövetelem előtt fél évvel kaptak a mostani vezetők 5 éves kinevezést, és én most mindnyájuknak meghosszabbítottam újra a kinevezését, tehát együtt dolgozhatunk tovább.

Gondos műhelymunka eredményeként, amelybe az intézmény több munkatársa bekapcsolódott, kibontakozott a Magyar Pedagógusok Háza – Pedagógiai Információs Központ elnevezésű koncepció. Erős hagyományú, s ezért (is) nyitott intézményt, Házat álmodtunk, amely a kitüntetett értékei segítségével képes folyamatosan alkalmazkodni a mindenkori szakmai kihívásokhoz, ugyanakkor folyamatosan képes újjászervezni is önmagát. A megújuló iskola friss szemléletű pedagógusai szakmájuk műveléséhez többek között a Magyar Pedagógusok Házában szerezhetik majd meg a szükséges szakmai muníciót. A Ház a magyar értelmiség legnagyobb létszámú csoportját segítheti majd értékes, korszerű, minőségi szakmai létfeltételekhez, mesterségbeli ismereteik megújulásához, szakmai és pszichikai rekreációjukhoz, alkotó képességeik kiteljesítésének lehetőségéhez, s ezzel a pedagógiai gyakorlatban elodázhatatlan módszertani paradigmaváltás – melyet már az előbbieken is említettem – mind eredményesebb megvalósulásához. A program lényege: az intézmény gyűjteményeiben, szolgáltatásaiban és szellemi kapacitásában hordozott értékek komplex, korszerű, felhasználó-orientált prezentálása, hasznosítása. A feladataiban, lehetőségeiben, szolgáltatásaiban globális, a pedagógus pályára nyitott valós és virtuális Ház egyszerre lesz szakmai információs központ és kulturális programokat befogadó szervezet, a pedagógus szakmai egyesületek otthona, ahol hagyományos és digitális tankönyvek bemutatói, taneszközbemutatók, szakmai továbbképzések, internetes portálok segítik a pedagógusok, iskolák tájékozódását. A Tündérpalota birtokba vételéig feladatunk a fölkészülés: a Magyar Pedagógusok Háza koncepcióra épülő részletes fejlesztési stratégia kidolgozása s az épület kiürítési üteméhez igazodó több lépcsős megvalósítási terv elkészítése, ill. a lehetőségek szerinti fokozatos működtetése. A program egyes részeit, szolgáltatásait természetesen már ma is működteti az OPKM, és jelenlegi, meglévő adottságai mellett is törekszik azok mind teljesebb megvalósítására.

– *Ennek a koncepciónak szerves része a Múzeum. Mikor olvasóként jártam itt, őszintén bevallom, nem találkoztam az intézménynek ezzel a részével. Mesélne egy kicsit a Múzeumról?*

– Ne szégyellje magát ezért, hiszen aki a könyvtárban járt, az nem találkozhatott a múzeummal. Ma is csak az találkozhat vele, aki a ellátogat a Népliget sarkára, a Tündérpalotába. Ott most is megnézheti az Orbis Pictus című, szemléltetéstörténeti kiállításunkat. Távlabbi célunk, hogy a múzeumot a szolgáltatásai tegyék az élethosszig tartó tanulás egy lehetséges terepévé. Ennek érdekében a teljes körű állományvédelmet kell megvalósítanunk, valamint látogatóbarát múzeumi környezetet kell kialakítanunk. A Magyar Pedagógusok Háza részeként kel

majd életre a teljes pedagógiai múzeum. Az elképzelések szerint tantermekben, tanszertárakban, tantestületi szobákban mutatnánk be a taneszközöket.

A múzeum és a könyvtár közös léte történeti hagyományokon alapul. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum több mint száz éves múltra tekinthet vissza. Elődje, az Országos Tanszermúzeum 1877-ben, Trefort Ágoston minisztersége idején alakult. Feladatát az Eötvös-féle népoktatási törvény megvalósításának elősegítésében jelölték meg. Múzeumnak nevezték ugyan, de nemcsak a régi, történelmi értékű taneszközöket gyűjtötte, hanem szervezte a korabeli hazai és külföldi iskolai eszközök bemutatását is; állandó és időszakos kiállításokon teremtett lehetőséget arra, hogy a tanítók személyesen is megismerhessék a legújabb taneszközöket, tankeveket és módszertani segédleteket. Könyvtári funkciója évről évre erősödött, és néhány évvel a Néptanítók Lapja könyvtárának átvétele után, 1905-től Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum néven „kettős gyűjteményű” intézményként folytatta tevékenységét. A húszas évektől egyre mostohább sorsra jutott. Először – 1922-ben – a Tanszermúzeumot szüntették meg, aztán 1933-ban a könyvtárat is felszámolták. A pedagógusoknak és a neveléstudomány művelőinek nagy elégteltelt jelentett, amikor 1958-ban az Országos Pedagógiai Könyvtár újjáalakult. Tíz évvel később, 1968-ban feladata múzeumi funkcióval bővült, s azóta – ahogyan a század elején – újra könyvtár is és múzeum is.

Magyarországon nem szokványos megoldás, hogy országos szakkönyvtár és múzeum együtt működjön. Ez a fajta komplexitás egyfajta különleges vezetői gyakorlatot követel, melynek során megfelelő arányban kell foglalkozni a két funkcióval. Valamiféle dinamikus egyensúlyt kell fenntartanom: legyen elég önállóságuk a részterületeknek, de érzékelhető legyen az egység.

– A Magyar Pedagógusok Háza koncepció kialakítása munkájuknak csak egy része volt. Az elmúlt években milyen fejlesztések, előrelépések történtek a könyvtárban?

– A könyvtárban is történtek lényeges változások. Sajnos a helyünk nem lett tágasabb, és az állomány gyarapításban sem tudtunk előbbre lépni. Sőt, az új kötelempéldány-jogszabály is hátrányosan érintett minket, és a központi támogatásból beszerzésre fordítható összeg sem tartott lépést az inflációval. Ezt egyébként leginkább a külföldi folyóiratok gyarapítása sínylette meg. Nagy integrált rendszert sem tudtunk beszerezni, noha korábban törekedtünk erre, azonban sem fenntartói támogatásból, sem a szakterület pályázatain nem kaptuk meg az ehhez szükséges összeget. Ezért azután folytattuk a saját rendszer fejlesztését, kollégáink így élvezik a saját fejlesztésben rejlő összes előnyöket, és persze megküzdnek az esetleges hátrányokkal, a föl-fölbukkanó üzemeltetési gondokkal.

Elég jól alakult viszont az elmúlt években a hardverfejlesztésünk, támogatások, pályázatok révén sikerült bővíteni és korszerűsíteni a gépparkunkat. Ez bővítette szolgáltatási lehetőségeinket is: a folyamatos retrospektív konverzió eredményeként mind az OPAC-unk, mind a pedagógiai adatbázisunk (PAD) tételszáma folyamatosan tudott gyarapodni, és az interneten is elérhető számítógépes katalógus tartalmazza ma már az 1980 után megjelent szakirodalmi állományunkat. Néhány éve egy konzorcium keretében szolgáltatjuk egy jó tucatnyi könyvtárnak a Psychinfo pszichológiai adatbázist, és húszer gépen érhetik el használóink az EISZ, illetve az EBSCO periodika adatbázist.

ODR tagkönyvtárként és MOKKA alapítóként a könyvtári rendszer egésze számára is nyújtunk szolgáltatásokat, és mi gondozzuk a feltáró munka segítségére megalkotott, de ma már a belső használaton keresettsége révén túllépett Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzéket, amelynek éppen most készült el az új kiadása. Két éve tagként vesz részt a könyvtár az uniós támogatással szerveződött PERINE projectnek, amelynek célja egy összeurópai internetes pedagógiai kutatási adatbázis kiépítése.

– *Az intézmény specialitása a taneszköztár, pontosabban a Magyar Taneszköz Etalontár (MATE). Hogyan fejlesztik ezt a gyűjteményt?*

– A Közköztartási Törvény alapján az Oktatási Minisztérium 2002-től az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (az Országos Tanszermúzeum szellemi és gyakorlati örököse) szolgáltatásaként működteti a Magyar Elektronikus Taneszköz Adatbázist (META). Ezzel egyidejűleg az OPKM részeként megalapította, és folyamatosan fejleszti a nyilvános Magyar Taneszköz Etalontárat (MATE). Az adatbázist és az etalontárat gondozó Taneszköz Információs Főosztály feladata az iskolák hagyományos és elektronikus, pedagógiai értéket és tartalmat hordozó taneszközökkel való ellátásának segítése, az informatika mai színvonalának és a pedagógus társadalom elvárásának megfelelő tájékoztatás a taneszközökről. Magyarországon ma szakértői becslés szerint legalább 15 000 különféle, a tanítás–tanulás folyamatában használható, a tantervi követelmények elérését segítő taneszköz forgalmaznak.

2002-ben már több mint 5000 egyedi taneszközt tartottunk nyilván elektronikusan. A taneszköz információs központ két lábon áll. Az egyik a számítógépes adatbázis, melynek feltöltése nem okoz akkora problémát, hiszen valamilyen szinten a gyártók és forgalmazók üzleti érdeke, hogy benne legyenek. A másik pillér a kézzelfogható bemutatás, a „látványtár”. Ez viszont – lényegében a megfelelő hely hiánya miatt – lassabban gyarapodik. Egyébként a tankönyvekre vonatkozó egységes jogszabályok már elkészültek, a taneszközökre érvényesek viszont még nem. E jogszabályok készítésének munkáiban is próbálunk részt venni.

– *Az OPKM által képviselt szakterület digitális tudásvagyonának megalkotására törekszik az intézmény. Hogyan folyik ez a munka?*

– A NKÖM Könyvtári osztályának felhívására nekünk is el kellett készítenünk a 3 éves digitalizálási tervet. Mi elkészítettük a könyvtárra és a múzeumra vonatkozó programot. Lendületet kaptunk és külön a kiadóét és a taneszköz-centrumét is készítjük. A programból kiemelném az értesítők digitalizálását. Az értesítőknek nemzeti rezenszánsza van napjainkban. Használják családkutatókhoz, de más kutatómunkához is őket. Épül egy adatbázisunk, a Schola Orbis iskolatörténeti adattár, melyben sok szempontból visszakereshető egy-egy iskola múltjára vonatkozó adatok. Hamarosan szolgáltatásra kész lesz az az összesített CD, amely együtt tartalmazza közel száz iskola, köztük több határon túli, nagy múltú középiskola adatait. Tervezzük, hogy olyan szakmai és irányító illetékeseknek is a kezébe adjuk ezt a lemezt, akiken a döntések múlnak. A további támogatás, az adattár építésének fölgyorsítása érdekében reméljük, felméri azt, hogy ennek mekkora jelentősége van. A digitalizálásra visszatérve: a régi tankönyvek egy részét rossz minőségük miatt, a folyóiratokat pedig akkor kell feltétlenül digitalizálni, ha csak egy sorozatban van-

nak meg állományunkban. Ezeknek a munkáknak az elvégzését pályázatból befolyt pénzek is fedezik.

– *Milyen a fenntartójuk, az Oktatási Minisztérium viszonya a tervekhez?*

– Az elődöm utolsó aktusa a Tündérpalota kezelői jogának aláírása volt. Ekkor, 1998 tavaszán még az MKM-hez tartozott minden érdekelt fél. A kezelői jog átadásával szinte egy időben azonban szétvált az MKM, és két minisztérium lett. A lényegesen kisebb költségvetésű NKÖM-nek nem elsődleges érdeke, hogy a Tündérpalotában lévő intézményei az ő költségén költözzenek ki onnan, hiszen elsősorban nem is az ő problémája ez az ügy. Az Oktatási Minisztériumnak viszont kellene a könyvtár által elfoglalt Honvéd utcai hely. Ez a részlege az intézményünknek azonban nemcsak a főigazgatói irodából és a titkárságból áll – amit az ide érkező minisztériumi kolléga lát, hanem példának okáért egy közel 300 000 kötetet tartalmazó raktárból is – hogy a könyvtár feldolgozó és használói tereit ne is említsem. Nekem időről időre bizonyítanom kell, hogy az OPKM-nek szüksége van egy Tündérpalota nagyságú helyszínre. Azt gondolom azonban, hogy ebben az esetben nem a szándékkal van a gond, hanem a pénzzel. Az OM igényelné ezt a helyet. Ha a Tündérpalota üres lenne, akkor ráköltöznék a rekonstrukcióhoz szükséges összeget. Úgy tűnik azonban, hogy egyelőre a kiürítésére nincs meg a pénz.

– *Máshonnan tudnak esetleg pénzt szerezni erre a célra?*

– Mi biztosan nem. Ez a probléma csak egy határozott (kulturális és oktatási) tárcaszintű döntéssel oldható meg.

– *Egy kicsit elkanyarodnék az OPKM-től, hiszen Ön már hosszú évek óta részt vesz a Magyar Könyvtáros Egyesület munkájában is. Alelnök volt 1998–2003 között. Miért nem vállalta az újbóli jelölést?*

– A jelölések ideje egybeesett azzal az időszakkal, amikor a visszavonulásomat fontolgattam. Úgy gondoltam, hogy a rám eső voksok az OPKM főigazgatójának is szólnának – nemcsak kifejezetten az én személyemnek. Ezért döntöttem úgy, hogy visszalépek a jelöléstől, hisz csaknem valamennyi elnökségi tag valahol vezető volt az előző ciklusban, és az ma is. Viszont az Egyesületnek természetesen tagja maradtam.

– *Kunszentmiklósrá milyen sűrűn jut el? Mennyire tudja szorosan tartani a kapcsolatot időről időre ilyen messziről?*

– Mindmáig ott élek, immár hatvan éve. Sikerült az öt éve készült interjúban említett helyismereti tankönyv kiadása, mely Kunszentmiklósról és vidékéről szól. Utána megkeresett a 100 Magyar Falu Kht., és a millennium alkalmából megírtam Dunavecse történetét ebben a sorozatban. Majd szűkebb hazámról, Kunszentmiklósról is írtam egy városbemutatót, ezt a CEBA Kiadó gondozta, és jelentette meg 2002-ben.

A lányaim egyetemen tanulnak itt Pesten és Szegeden. Velük leginkább hétvégenként találkozom otthon, illetve egyikükkel többet itt, Pesten is. A barátok, a volt munkatársak Kunszentmiklóson vannak. Keddenként a foci miatt még mindig hazamegyek. Ha tudok, segítek a volt iskolámnak, hiszen diákként, tanárként, könyvtárosként összesen 27 évet töltöttem el ott. Ha igazán belegondolok, néha

azon kapom magam, hogy kritikusabban nézem ma már az otthoni dolgokat, kicsit felülről, kívülről szemlélem őket. Talán nem úgy, mint régen. De szerintem ez nem árt a kapcsolatunknak. Ami pedig leginkább hiányzik a múltból, az a tanítás.

– *Köszönöm a beszélgetést, és remélem, hogy találkozhatunk majd a Tündérpalota megnyitóján!*

Pegán Anita

Megkezdődött az EBSCO folyóirat-adatbázisok országos használata

A könyvtári terület 2003–2007 közötti stratégiájának küldetésnyilatkozata prioritásként határozza meg az elektronikus tartalomszolgáltatást a közkönyvtárak számára. Jóllehet az internet bőséges szabadon elérhető információt kínál, a közkönyvtárak szolgáltatásaiból mind ez idáig hiányoztak az előfizetés útján megvásárolható nemzetközi elektronikus folyóiratok és folyóiratcikk-adatbázisok. Ezt a hiányt kívánta pótolni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, amikor 2003-ban hároméves időtartamra országos felhasználási szerződést kötött az EBSCO Publishing információszolgáltatóval. A hozzáférés kedvezményezettjei a felsőoktatási könyvtárak, a nyilvános könyvtárak, a nonprofit tudományos intézetek és egyéb nonprofit szervezetek könyvtárai, ideértve az egyházi, múzeumi és orvosi könyvtárakat is.

Az elektronikus források licencelése más üzleti modellt képvisel, mint a nyomtatott előfizetések. Az interneten keresztül szolgáltatott előfizetéses folyóiratok és adatbázisok esetében a kiadók és forgalmazók elhanyagolható költségráfordításával szinte korlátlanul tudják bővíteni az előfizetők körét. Az 1990-es évek közepétől kezdve a könyvtárak világszerte konzorciumokba szerveződve biztosítják a legszélesebb körű hozzáférést a legkedvezőbb ár mellett. Sok magyar felsőoktatási és kutatóintézeti könyvtár már rendelkezik tapasztalatokkal a konzorciumi keretek között történő előfizetések terén. Az EBSCO-val kötött országos licenc révén azonban első ízben nyílik lehetőség arra, hogy mind a felsőoktatási és kutatóintézeti, mind a közkönyvtárak olvasói hozzáférhessenek ugyanahhoz az értékes elektronikus adatbáziscsomaghoz.

Az EBSCO Publishing aggregátori szolgáltatásokkal foglalkozik, tehát nemzetközi tudományos kiadók folyóiratait licenceli és rendezi tematikus adatbázisokba, amelyek több ezer folyóiratcikk keresését teszik lehetővé egyazon keresőfelületen. Az EBSCO, sok más információszolgáltatóhoz hasonlóan, a korábbi években ingyenes tesztelés során tette lehetővé, hogy a magyar felsőoktatási és közkönyvtárak megismerkedhessenek termékeivel. A tesztelésben részt vett könyvtárak visszajelzései azt mutatták, hogy az EBSCO folyóirat-adatbázisok a legkülönbözőbb szakterületeken működő könyvtárak számára is hasznosnak bizonyultak.

A magyar könyvtárak egy nyolc folyóiratcikk-adatbázisból álló csomaghoz kapnak hozzáférést az EBSCOhost on-line keresőrendszeren keresztül. A folyóiratok, valamint a keresőfelület nyelve angol, bár az EBSCOhost keresőrendszer jelenleg már francia, német és spanyol verzióban is létezik, és hamarosan más világnyelven is használható lesz. A kereshető adatbázisok alapját a folyóiratok referátumai és indexei képezik, de az EBSCO a cikkek jelentős része esetében a teljes szöveget is licenceli az eredeti kiadótól. Így az olvasók a képernyőn olvashatják, kinyomtathatják, illetve elektronikus levélben elküldhetik maguknak a tanuláshoz, kutatáshoz, vagy tájékozódás céljából kikeresett cikkeket.

Az adatbázisok közül az Academic Search Premier, a Business Source Premier és a Health Source: Nursing/Academic Edition lektorált tudományos folyóiratokat tartalmaz, különösen nagy számú cikk teljes szövegével. Az Academic Search Premier a világon forgalmazott legnagyobb multidiszciplináris tudományos adatbázis, kifejezetten felsőoktatási könyvtárak részére. A 7100 referált és indexelt folyóiratról több mint 4000 teljes szöveggel szerepel benne (2003. szeptemberi adatok). A folyóiratok a szakterületek széles skáláját fedik le: humán tudományok, pszichológia, szociológia, pedagógia, de egyre nagyobb arányban képviseltetik magukat a természettudományok, a biológia, fizika, kémia, informatika is.

Az EBSCO hagyományosan erős a gazdasági-üzleti információszolgáltatás területén. A magyar könyvtárak most a legátfogóbb teljes szövegű üzleti adatbázist (Business Source Premier) használhatják az országos licenc keretében.

Az orvosi könyvtárak számára az EBSCO az amerikai National Library of Medicine MEDLINE nevű bibliográfiai adatbázisát is bevonta a szolgáltatott adatbázisok közé. A MEDLINE EBSCOhost-on keresztüli használata azzal az előnnyel jár, hogy az Academic Search Premier-ből több, mint 1500 folyóirat esetében teljes szöveg csatolódik a MEDLINE-ban található bibliográfiai adatokhoz. Lektorált orvosi és egészségügyi folyóiratokat tartalmaz a Health Source: Nursing/Academic Edition is, a Health Source: Consumer Edition pedig a laikus olvasók számára nyújt ismeretterjesztő jellegű egészségügyi információt.

A közkönyvtárak számára az EBSCO két általános érdeklődésre számot tartó folyóirat-adatbázist kínál: a MasterFILE Premier 1900-nál több nemzetközi magazin teljes szövegét, valamint életrajzokat, képeket, térképeket és egyéb dokumentumokat tartalmaz, a Newspaper Source pedig amerikai és nemzetközi napilapok cikkeiből nyújt válogatást napi frissítéssel.

Az ERIC (Educational Resource Information Center) adatbázis a legnagyobb amerikai pedagógiai információs rendszer, amely bibliográfiai adatokat tartalmaz. A MEDLINE-hoz hasonlóan az EBSCOhost 540 szakfolyóirat esetében a teljes szöveget csatolja az ERIC-ben talált bibliográfiai adatokhoz.

A NKÖM a Könyvtári Intézetet bízta meg az országos használat koordinálásával. A licenc aláírását követően 2003 júniusában nyílt meg a hozzáférés. A könyvtárak „torozása” és a jelentkezés a nyár folyamán zajlott, így szeptember elején a legtöbb felsőoktatási és ODR könyvtár számítógépein már elérhetőek voltak az adatbázisok. A Könyvtári Intézet honlapján új oldal nyílt, amely az EBSCO adatbázisok magyarországi használatával kapcsolatos tudnivalókat foglalja össze, ezzel segítve a könyvtáros kollégák munkáját. Az EBSCO munkatársai által összeállított tájékoztató előadások, valamint használati segédanyagok is találhatóak itt.

A hozzáférés feltétele az EBSCO ügyfélrendszerébe történő bejelentkezés, különös tekintettel a hozzáférésre regisztrált számítógépek IP (Internet Protocol) címekre. Az adatbázisok ezután a könyvtár gépein az interneten keresztül, jelszó használata nélkül érhetőek el. A szerződés korlátlan számú számítógép regisztrálását teszi lehetővé, a különböző terminálokon az olvasók egyidejűleg használhatják az adatbázisokat.

A NKÖM és a Könyvtári Intézet szeptember 16-án tartotta meg az országos hozzáférés ünnepélyes megnyitóját az Országos Széchényi Könyvtárban. Az eseményen Koncz Erika, a NKÖM helyettes államtitkára köszöntötte a résztvevőket, majd az EBSCO közép-európai képviselője, Marina Milovanovic tartott bemutatót. Az EBSCO munkatársai a hét második felében egynapos felhasználói képzéseket tartottak. Az előadások és bemutatók nemcsak az EBSCO szolgáltatásairól, hanem az elektronikus adatbázisok előállításának, forgalmazásának és használatának általános kérdéseiről is sok új, hasznos információt nyújtottak a résztvevők számára.

Az EBSCO országos licenccről a megnyitó kapcsán több napilap, tv-csatorna és rádióműsor is hírt adott, és ennek nyomán megindult a jelentkezések második hulláma: a regisztrált könyvtárak száma egy hét alatt megkétszereződött. Szeptember végéig közel 140 könyvtár jelentkezett, és ebben a számban a felsőoktatási intézmények különböző tanszéki, kari, intézeti könyvtárai, sőt az MTA intézetei is közös jelentkezéssel, fenntartó intézményük neve alatt szerepelnek. Szeptember eleje óta egyre több városi könyvtár is csatlakozik az EBSCO-használók köréhez, és nagy érdeklődés tapasztalható a kórházak orvosi könyvtárai részéről is. Várható, hogy a következő hetekben tovább növekedik a városi könyvtárak, valamint az egyéb nonprofit intézmények és szervezetek könyvtárainak aránya. Az EBSCO adminisztrációs rendszere lehetővé teszi, hogy a használatról részletes adatokat kapjanak a könyvtárak. Szeptember közepétől kezdve a keresések ugrásszerű emelkedése várható, és a Könyvtári Intézet hamarosan közzéteheti az országos statisztika első adatait.

További információ: <http://www.ki.oszk.hu/ebSCO/index.html>

Balogh Anna Mária